

FILIPKA

**PROTI
MISOMUSŮM**

COROLLARIUM

**ADDITUM ANNO 1567
DIE 15. FEBRUARII**

List B. Lukáše k mistru Havlovi¹ do Ouště psaný l. 1502

Známo činím, Bratře Havle můj v Pánu milý, že mne došlo to, že by ty neobliboval našich pořádkův podlé uložení Jednoty této, jako v zboru pořádného Čtení a Epištol čítání, časův, postův a svátkův ostříhání, i písni podlé téhož pořádku zpívání etc., ano že by tomu na odpor byl, skutečně naschvále čítaje a začínaje, v svátky dělaje, v postu uložném nepostě se. By to sám činil z strany tvé osoby, to by mne nic ne[[101v]hnulo k psání: ale že se to i jiných dotýče, odkudž já, boje se škodného rozdvojení a nepokoje a z toho zrušení lásky a mnoho dobrého, jsa na cestě k Bratřím, hnul jsem z milosti povinnost učiniti a oznámiti. Neb víš, že oddělení naše je od zlého a ne od toho, což se můž dobře požívati v umysle i smysle přímém, v čemž bychom nepokoje nerádi činili. Neb naše oddělení z nuzné potřeby jest, ješto toho nikterakž nebylo možné dobře užívati, a není z potupy a na potupu, zvlášť toho, což neb dobré v sobě, neb že můž obráceno v dobré býti a ješto odtud nepochází modlářství, falešné náboženství, hříchové smrtedlní, ale zase pochází pomoc k povinnosti, aby ji člověk k Bohu činil neb svému duchu sloužil. Neb věrní zprávece lidu k vzdělání víry, lásky i naděje a života ctného sloužiti. Neb já znám umysl tvůj při tom přímý, jako i můj někdy, když sem se neohlédal na pravdy stránky mnohé, i též sem byl počal, ale napomenut jsa, i nechal sem a těch, k nimž přistoupiv a se poddáv, řády i obyčeje ostříhal. Neb i apoštol k témuž napomíná, řka: 1. Cor. 14g „Všecko slušně a podlé řádu ať se děje mezi vámi.“ A opět: 2. Tes. 3b „Přikazujemeť pak vám, bratří, ve jménu Pána našeho Jesu Krista, abyšte se oddělovali od každého bratra, kterýž by se choval neřádně a ne podlé toho naučení, kteréž přijal od nás.“ Protož prosím s týmž apoštolem: „Které věci sou ku pokoji, těch hledejte, a které ku pokoji, těch následujte.“⁴

Pravil mi Izaiáš⁵ o mých spisích, co ste mu [[102r] kázali pověditi etc. Já vděčně přijímaje, dávámť znáti, že se nepamatuji, bych co vydal bez vůle bratrské a bez smyslu Jednoty, ani míním. Pak nepřátelé jako nepřátelé i holou i přímou pravdu, když jim na odpor, nepřijmou. Než což se vás dotýče, já vám znáti dávám, že jdu k Bratřím Starším do hor, a vás prosím, vypravte se i vy tam a což vám koli bude odporného, tu bude, mám za to, zpráva toho. Pakli by co užitečného bylo a Bratří neznali, poznajíc, budou toho následovati. A toť bude obojím ke všemu dobrému. *Vale in Domino feliciter. Sabbato post Luciae virginis 1502.*⁶

Corollarium additum anno 1567 die 15. Februarii⁷

Poznamenání soudu mého o těch slovích B. Lukášových, že „nic nepsal, čehož by v Jednotě nevzal“ etc.

Příčinou těch slov bez vůle bratrské a bez smyslu Jednoty“ chce mi se, abych tuto něco maličko přidal, a vede i nutí mne k tomu jakás příčina veliká, kteráž mne nemálo zkormoutila. Jest a byl před léty některých dosti velikých mužů obyčej, na zlehčování starých učitelů a jich psání *adeoque totius eruditionis*⁸ připomínati Bratra Lukáše svaté paměti jakés rčení nebo povědění, kterak jest měl o svých psáních říci: Nic sem nepsal, čehož bych v Jednotě nenašel. I vykládali oni sobě to tak, že B. Lukáš nic nebral z doktorů církevních, ale to, což Jednota měla, když B. Lukáš k ní přistoupil, tomu že se naučil B. Lukáš a to a tak psal etc.

I já před rokem slyšel sem to od B. J. Augusty připomínati. *Est enim B. J. A. bonus vir misomusos⁹ et aliorum studia contemnentium dux et fautor, ne quid de bono viro adhuc superstite durius dicam.*¹⁰ |

[102v] Jistě, jistě ti lidé, kteříž tak B. Lukáše vykládají, jeho slovům nesrozuměli a nerozumějí. Ó by Bratr Lukáš je slyšel, co by jim zle poděkoval! *Blandiuntur enim suae ignaviae*¹¹ lidé hloupí, neproběhlí, kteréž mrzí práce, a protož čehož se s prací nabývá, to hanějí, aby pro nenabytí toho váhy něco nepotratili, zvlášť když se ohněm závisti pozahřejí. An kde jest svatý muž B. Vavřinec Krasonický,¹² aby jim něco toho pověděl oustně a živě, což v svých knížkách napsal,¹³ čehož oni nebudou čísti, nemajíce kdy pro malátnost aneb mysl marností plnou!

Ale když není těch, kteříž by mohli něco říci užitečně, nechažť já tuto něco napíši krátce to, což mi nyní na mysli jest. *Dolendum est sane nos eo barbariei devenisse et*

*nequid eam exuere velle, ut optima instrumenta in domo Dei,¹⁴ quae magno nobis esse possent usui, spernamus et odio virulento, licet fucato, nonnulli prosequamur.*¹⁵ Ani taková pokušení a divné nesnáze nám oči mohou otevřít! Div že se srdce nad tím nerozpučí! *Sed ferendum est ad tempus.*¹⁶ Nemůže *adolescens* pojednou hned v jedné hodině neb v jednom měsíci zrůst v muže;¹⁷ a musí v jedné ruce lžice a v druhé meč držán býti od těch, jenž chrám stavěti chtějí a mají.¹⁸

Měla Jednota bratrská za B. Lukáše mnoho odpůrcův; proti nimž B. Lukáš psáti z poručení všech Starších musil. A tak psáti, aby nezbouřil více, brány na Jednotu nepřátelům neotevřel, ale některého protivníka tak, jiného jinak k mlčení, a tak k spokojení přivedl, *quod videre potest diligens eius scriptorum lector.*¹⁹ Viz, kdo chceš, psání proti Čížkovi,²⁰ psaná i tištěná, i proti Luterovi,²¹ proti Chelčického spisu²² *etc., judica stilum, judica diversitatem argumentorum et tantum non contradictoria multa!*²³ Se vši pak [[103r] takovou prací, jak se některým *ingratis cuculis*²⁴ zachoval, víš. Byli i ti lidé, ješto se báli, že on zase do Říma a k doktorům *etc.* povede. I protož proti tomu bláznovému a falešnému o něm smýšlení takové řeči od něho musily mluveny býti, jakýmiž by někomu ústa zacpána býti mohla. A pravdu věrnou pravil B. Lukáš, že nic nepsal než to, což v Jednotě našel: našel pravdu v podstatě i v službě *etc.*, tu pravdu psal, tu ozdoboval, rozšiřoval, ratolesti její na všechny strany rozličně rozkládaje. Té pravdy, jakž nejlépe uměl a mohl a jakž ho duch Páně naučil, zastával a obhajoval jakož mocně, tak i velmi opatrně. Ale kdož má oči, může dále pohleděti na toto, že byl B. Lukáš mnoho let v školách žákem, až i *gradum*, stupeň neb ouřad obyčejný prospívajícím v umění sedmeru²⁵ žákům přijal, t. bakalářem v Praze v koleji učiněn,²⁶ a jsa člověk pilný, nemenšil se v umění a aniž v samém umění se obíral, ale také mysl svou obrácenou k věcem křesťanským měl *etc.*, knihy latinské starých církve učitelů, Augustina,²⁷ Jeronyma,²⁸ Cypriana²⁹ a jiných až i novějších doktorů čítal, i dekretů povědom byl, dialektiku a rétoriku uměl a v ní nemálo cvičený byl, čehož jistý a nepřemožený důvod jest spis jeho o opětování křtu³⁰ a druhý o pokloně,³¹ třetí proti Čížkovi tištěný větší³² (kterýmžto psáním aby kdo cele ve všem vyrozuměl, kdož by dialektických rozličných regulí povědom nebyl, já jeden pravím, že tomu nevěřím, a dokázal bych toho snadně, kdyby toho koli potřeba byla, *ut in tota synodo nostra*³³). Takovýť jest, tak přistrojený a jako meč vybroušený B. Lukáš do Jednoty od Boha přiveden. Znal Pán Bůh v ten čas toho potřeby. I hleď, kdo slepý býti nechce, jak jest Bratr Lukáš psal [[103v] to, co v Jednotě našel! Já to takto povím, jiný sobě pověz, jak chceš! Psal B. Lukáš to, což našel tu u prostých a čehož tu u pomyjové tuňky³⁴ (jakž sám o dvanácti letech píše³⁵) nabyt, ne bez velikého se zapření *etc.* Psal, řku, to, ale ne tak psal, jakž před ním jiní prostější psali: B. Řehoř,³⁶ ovšem B. Matěj³⁷ a někteří jiní. Ba ještě dím jako B. Prokop³⁸ (ač ten byl též bakalář, muž velmi osvícený, však *scotisticarum et thomisticarum ineptiarum non fuit amator, sed Cypriano et Hieronymo fere additus, ut eius scripta dulcissima, quae ego legi et habeo, testantur*³⁹), item Bratr Tůma,⁴⁰ též latiník nezlý.

Kdož není slepý a má rozeznání mezi pokrmem a pokrmem duchovním, ten může to souditi a v skutku shledati. Tuť jest Jednota tu za Bratra Lukáše jinými ústy mluvití počala. Nepravím jiné věci, ale pravím, že ty věci jako i prvé, však jiným způsobem, velmi hrubě od prvního rozdílným. Jistě přehloupý latiník, přenedbalý čtenář a příliš nepovědomý učitelů církve starých i nových ten člověk býti by musil, kdo by, čta spisy B. Lukáše, i tomu jistotně bez mýlky neporozuměl, že jest byl B. Lukáš i učený člověk, i doktorův starých i novějších (kterýchž knihy toho času na světle byly) velmi povědomý. Nebo odkud definicí, odkud divisi,⁴¹ slova rozličná, též i phrases,⁴² ne Čechům, ale latiníkům obecná a srozumitelná bral? Kdo z latiníků, leč troupský slepec některý nevidí, co odkud z kterého doktora vzal, někdy i celé sentencí z slov latinských přelil, někde také i zejména doktory připomínal a mnoho bez jména. *De formis argumentorum*,⁴³ jichž užíval proti nepřátelům, nechť mnoho nepřipomínám. Na toto jsem byl již téměř zapomněl, že i sám Bratr Lukáš při dokonávání

některých spisův k tomu se znal, že ne sám od sebe vše psal, ale praví tak, že to sem prý z svého i z jiných slépal.⁴⁴ Kdo jsou to ti jiní byli, snadné jest viděti, když se nahlédne do spisů jako do truhly, snadně se pozná, či která mince jest, totiž či která slova neb smyslové jsou.

A protož ti misomusové, dobře by bylo, aby pomlčeli, aby někdy nemusilo k tomu přijíti, [[104r] že by jim jejich slova špičatá musila v hrdlo zase cpána býti a kukla, kterouž jiným šijí,⁴⁵ aby se jim na hlavě neocitla. A já ještě na zdoru těm majícím horlivost bez umění⁴⁶ tuto teď na osvědčení, což svou rukou napíši, pravím: že ačkoli v ten čas Pán Bůh chtěl, aby tak bylo v Jednotě děláno, jakž dělal Bratr Lukáš, však k našemu způsobu a věku a nynějším příčinám mnohem by lépe se trefil ten způsob, jehož B. Prokop, B. Jan Táborský,⁴⁷ ba i B. Matěj, prostý, však nehlopý muž, nad to B. Tůma⁴⁸ užívali. A daleko by lépe bylo, abychom těch spisů etc. užívali (již nyní těchto našich dnů, pravím) nežli Bratra Lukášových sepsání. A mohl bych toho příčiny veliké ukázati, takže se nenaději, by kdo proti nim co spravedlivě říci mohl, leč *zoilus*⁴⁹ a *momus*⁵⁰ etc., totiž hadrovník některý, *calumniator*⁵¹ aut *sycophanta*,⁵² jimž žádný dosti neučiní, leč Sionského krále palcát.⁵³ [Psalmi 2, <6.9.>] Byť nebylo pro širokost a dlouhé meškání, měl bych k tomu dobrou chut, abych to všecko *graphice*⁵⁴ vypsál. Ale pozdržím se nyní. Všecky věci čas mají; dejž a uděliž ho, pokudž by k našemu dobrému a nadto k slávě svatého jména tvého bylo, náš milý Vykupiteli! Amen.

Ale již tuto snad někdo dí, že já učené a učení chválím. Ano, tak jest, že chválím to obé, i učení neb umění, i umělé lidi: ale nechválím těch, ješto učení neb umění zle užívají. Příkladně dím: Chválíme víno a chválíme i pití neb užívání vína, ale opilství a opilých nechválíme, a summou nechválíme zlého užívání dobrých od Boha daných věcí, *abusus non tollit rem*.⁵⁵ Dobrý jest meč, avšak někomu dobře, jinému velmi zle posloužití může.

Ještě díš snad: Příliš mnoho tomu umění a učeným připisuješ. Ano dobří muži někteří říkají, že skrze učené v církve jest zavedení přišlo a že by se snad i Jednotě to přihoditi mohlo. [[104v] *Respondeo*:⁵⁶ Ten příliš mnoho umění a učení připisuje, kdož by se domníval, že bez umění sedmera⁵⁷ etc. nemůže pravda Boží, to jest svaté Evanjelium kázáno býti aneb že by na těch uměních neb učeních záleželo spasení. Ale kdož to praví? Však by musil velmi prostý býti. Chlubívajíť se někdy papeženci svými doktory a jinými učenými muži, ačť jich sic pořádku mají. Jáť za to mám, že hodně a spravedlivě připsáno býti má umění nabytému dávání snadnosti a napomáhání zprávcům církve a kazatelům ouřad jejich konati. Těm zajisté, kteříž v slovu Božím pracovati mají (jakž dí apoštol),⁵⁸ potřebí daru Božího k tomu zvláštního, jenž slove výmluvnost, to jest, aby uměli předkládati, učiti, napomínati, vystříhati etc.,⁵⁹ nebo hrozné jest psem němým býti,⁶⁰ a prorok dí: „Dal mi Pán jazyk bystrý, abych uměl.“⁶¹ Dával z počátku Pán dary své, výmluvnost, vykládání řeči etc. sluhám svým tak zázračně, že se nebylo potřebí tomu učiti; ale potom přestali divové a zázrakové. A sv. Pavel k Timotheu píše: „Bud' pilen čítání,⁶² a tak napomíná k učení se. A poněvadž duch Páně znal, že výmluvnost jest potřebná v církvi, tedy i té výmluvnosti neškodí se přiučiti, když a komuž možné, leč by kdo chtěl očekávati, až mu zázračně Bůh s nebe svrže výmluvnost, jako by sedlák nesel a neoral, ale čekal, až mu bude s nebe manna pršeti.

A což jiného mládenci naši⁶³ dělají, když se kázati učí, t. jiné slyšíce, jich řeči sobě znamenávajíce, Písma svatá čítajíce a jim se z paměti učíce, nabývajíce jisté formy mluvení o pravdě Boží, *certam formam habendi sermonem* etc.,⁶⁴ i sami se také pomalu v tom cvičíce: co jiného, pravím, dělají, než učí se jakož pobožnosti a pravdě Boží známosti, tak i výmluvnosti? Jakož pak na oko se to vídá, že takéž mládenci někteří mnohem sou umělejší v řeči a výmluvnější, latíně nic neumějíce, nežli někteří dosti učení latíníci. Ačkoli jisté jest, kdyby k tomu ještě i latíně uměli, dialektiky a rétoriky povědomi byli, žeť by mnohem bystřejší, způsobilejší a ke všemu hotovější, a tak i užitečnější byli. Příklad sud'! Kámen drahý

nebo perla, křtaltovně a mistrovsky řezaný a vypulovaný, [[105r] jak jest velmi rozdílný od toho, kterýž není řezán ani hlazen neb pulerován. Item sekera nejprv udělaná, nebroušená a nehlazená. A jaký by to byl meč nevybroušený a nevyměřovaný? K smíchu podobné jest některých našich marné mudrování, těch totiž, kteříž chtějí, aby hned člověk to, čemuž se neučil, pojednou dělal, jako hloupá sekta mikulášencův⁶⁵ nejraději těch poslouchá kazatelův, kteříž netoliko nejsou učení, ale hned ani čísti neumějí: nebo prý ti ne z litery, ale z Ducha káží. Ale těmť není divu; nebo pokrm beránkův a oveček Božích nevelmi se trefuje sviním: svině radše mláto anebo cosi nevonného jedí než trávu. Kdož uměním a učením pohrdá, jest podoben k tomu, kterýž by chtěl, sukneš, kabáty etc. sobě i jiným šítí, avšak krejčovského řemesla by neuměl, jemu se učiti nechtěl, ale je haněl a potupoval. Mnoho-li by takový mudrák provedl? kdo tomu nerozumí? A ten, kdož by tomu nekrajčímu dal šaty dělati, pohrdna jinými krajčími dobrými a umělými, jak by na tom mnoho získal? Zvěděl by tudíž! Leč by snad na to přišlo, že by všickni krajčí uměli a v řemesle tom zvyklí se zbláznili a vztekli, tak, že by každému, kdož by jich užívali v čem chtěl, jedné škodu činili. Tuť by se musil člověk jinam obrátiti a se, jakž by mohl, opatřiti. A tak snadné jest viděti, kdožkoli prostředky služebními od Boha danými a zřízenými drze a marně pohrdá, že velmi hrubě fantuje. Ano sám Bůh prostředků užívali rozkázal při dělání stánků, archy etc. a ukázal zejména na ty, kteréž on sobě k tomu dílu vyvolil a duchem umění potřebného obdařil. A téžť i podnes ví Pán, koho a které k čemu vzbuditi a jakými příčinami je sobě v tom neb jiném vycvičiti, a to ne patrně světu, protož i bez patrných jemu divů a zázraků, jichž nyní již čas není.

Na ty pak řeči některých lidí bezpotřebné, t. že by učení lidé byli příčina zavedení a že by se bylo potřebí báti učených, aby v Jednotě této téhož nezpůsobili, na to není potřebí široké odpovědi. Mluví takoví lidé lecos, čemuž nerozumějí a o čemž nevědí. Kdyby měli to uká[105v]zati, kdy se stalo zavedení, skrze které lidi, jak to vše šlo, která osoba, čím tím byly neb nebyly vinny, učení-li byli či neučení: nevěděli by se kam díti, mlčeti by museli s hanbou, leč by se toho na někom učeném doptali. Ale když by se doptali pravdy, tedy by jistě byli zahanbeni. Nebo jinak by se našlo, nežli jejich marné a všetečné řeči ukazují, čehož není nesnadné světle prokázati, když by koli potřeba byla.

A byť pak i tak bylo, jakž oni praví, což by tím vinno bylo umění, totiž že by umělí lidé zle umění užívali? Ano někdo moci světa od Boha sobě svěřené zle užívá, když maje zlé trestati a ochraňovati dobré, i trápí dobré a lotry ochraňuje, proto-liž by pak moc světa zlá byla? A pohledme k nejprvnějšímu zavedení, skrze koho se stalo, učený-li, čili lejk příčina jeho byl? [totiž první otec náš a máť] Jaké při Adamovi umění bylo, kterak velmi osvícený byl, z přivlastňování jmen rozličným tvorům snadně se viděti může.⁶⁶ A zase kdož jest jej učil; však tehdaž mistrů a kolejí nebylo. Byl tedy lejk. A poněvadž Bůh sám jemu takové veliké světlo a známost umění byl přistvořil, tedy snad Boha někdo viniti bude, že tak umělého učinil Adama? A duch Páně praví, že všecky věci stvořeny byly velmi dobré,⁶⁷ tedy i umění, a tak haníno býti nemá.

Jednota naše kudy by byla na zavedení přišla před šedesáti lety a víc, by byl sám Pán Bůh na retuňk nepřispěl, o tom B. Vavřinec Krasonický nemálo napsal,⁶⁸ ano i jiní někteří. Jistě ne skrze učené ani příčinou umění, ale skrze lejky a příčinou jejich v pravdě Boží neosvícení a malátnosti etc. A to bylo dvakrát a při dvojích věcech: 1. zlých skutcích, 2. zlých a falešných smyslech. Ale oběmu tomu Pán Bůh vstříc vyšel. Hádej skrze koho? Jistě ne skrze lejky, ale předně skrze učené a pobožné (nebo umění bez pobožnosti jest jako meč v rukou blázna). Než nechci o tom mnoho mluvit; na sepsání stará o těch věcech se odvolávám.

[106r] Budoucího v Jednotě co by bylo, přide-li na zavedení čili nepřide a skrze učené-li čili lejky, poněvadž nejsem ani prorok ani syn proroků, nevím to předpovídati neb

prorokovati; neposlal mne k tomu a s tím Pán. Avšak poněvadž někteří se toho, též nemajíce duchů prorockých, obávají, povím i já, co mi o tom na mysl týž i týž přichází. Summou nebojím se toho, aby učení a pobožní muži příčinou zavedení Jednoty býti měli, než spíše bych se bál, aby lidé vysokomyslní, zhloupa hrdí, o sobě mnoho víc než náleží smyslící, neustupní, nepokojní, nových věcí začínatelé, velikého jména žádostiví, sebe sami jako modlu zvelebující, dobrých, pokojných a svatých trapiči, dále mlčím, ti, ti aby Jednoty nezavedli a nějaké hrozné pokuty Boží neuvedli jako David, když lid sčísti byl kázal etc.⁶⁹ Tohoť bych já se bál a skůro již i bojím. „Vypadla pejcha z nebe, nepůjde tam zase,“ obecné přísloví jest. A Bůh že se pyšným protiví,⁷⁰ již nás tomu zkušení dávno naučiti mělo.

Protož s B. Lukášem starým já smýšlím. On tak napsal: „Budou-li zprávcové v Jednotě státi v pravdě a v jednomyslnosti, že Pán Bůh tomu lidu žehnati bude etc.“ A summou, dokudžkoli na ta místa (t. ouřadů, zvláště předních) nepodejde svět, tělo, Antikrist, ale duch Kristů je držeti bude, dotudť jest dobře. Než jakžť by po odjítí skrze smrt dobrých, věrných, upřímných, učených neb neučených na ta místa se dostali hovada, svých věcí hledající, bez svědomí lidé, bud' hloupí, nevyčvičení, anebo chytří, lstiví, opatrností světa, a ne Božích plní etc., učení nebo neučení; tuť by jistě běda bylo Jednotě! Bylo by tedy potřebí ne toho, abychom se učených a umění báli a z beránek špalků nadělati chtěli, ale raději abychom, vrátí ode Pána zřízení jsouce, hleděli pilně, koho a s jakým duchem k ouřadům¹ nižším i vyšším pouštíme, a které k tomu zdaleka a jak strojíme, co sobě a proč při nich libujeme neb nelibujeme, jaká při tom při všem naše snažnost, bedlivost, práce i věrnost Pánu a Jednotě jest. Pánt' se na všecko dívá. On račiž oči naše osvítiti, abychom v stínu smrti nezhyňuli!

Amen, amen.

Až potud nyní dosti. Něco někdy někde potom více, bohdá, až uzrá.

*J. B. 1567 febr. 18 in horto.*⁷¹

¹ P. Váša má „k účinkům“.

VYSVĚTLIVKY A POZNÁMKY

¹ M. Havel z Žatce stal se universitním mistrem r. 1458; v Brandýse nad Orlicí založil v letech osmdesátých za podpory Jana Klenovského laickou bratrskou školu.

² 1 K 14,40; BlahNZ: *Všecko slušně a podle řádu ať se děje [mezi vámi]*.

³ 2 Te 3,6; BlahNZ: *Přikazujemet' pak vám, bratří, ve jménu Pána našeho Jezukrista, abyste se^d oddělovali od každého bratra, kterýž by se choval^e neřádně, a ne podle toho^f naučení, kteréž přijal od nás. Pozn. ^d: cizili; ^e: nezpůsobně; ^f: ustanovení.*

⁴ Ř 14,19; BlahNZ: *Protož následujme toho, což by [sloužilo] ku pokoji, a k vzdělání vespolek. Řecké slovo *οικοδομή* se překládá i jako „výstavba, budování“.*

⁵ B. Izaiáš byl spolupracovníkem B. Lukáše, členem Úzké rady; † 1526 v Ouštku.

⁶ »Bud' zdráv v Pánu šťastně. V sobotu po panně Lucii 1502.« (tj. 14. prosince 1502) ▪ svátek sv. Lucie se slaví 13. prosince

⁷ »Přídavek připojený roku 1567 dne 15. února«

⁸ »ba i celého vzdělání«

⁹ Uměle vytvořené ř. slovo *μισομουσός* „nepřítel věd a umění“ je složeno z ř. základu *μισος* „nenávisť“ (od slovesa *μισεῖν* „nenávidět“) a druhého základu z ř. vl. jména *Μουσα* „bohyně krásných umění“, doslovně tedy „ten, kdo nenávidí Múzy“.

¹⁰ »Je totiž dobrý muž B. J<an> A<ugusta> nepřítelem věd a umění a vůdcem i příznivcem lidí pohrdajících studiem jiných, abych o dobrém tom muži dosud žijícím neřekl něco tvrdšího.«

¹¹ »Lichotí totiž své lenosti«

¹² Vavřínek Krasnický, zv. Lorek († 1532), obránce Jednoty a autor první bratrské obrany vzdělanosti (*O učěných*, 1530, rukopis v Knihovně Národního musea, sign. V. F 41; vyd. Amedeo Molnár, in: *Českokobratrská výchova před Komenským*, Praha 1956).

¹³ *O učěných*; viz pozn. č. 12.

¹⁴ Srov. také Komenský, *Všenáprava*, vyd. z r. 1950, str. 81.

¹⁵ »Zeleti jest toho, že jsme zabředli do takového barbarství a dosud se z něho nechceme vymaniti, takže pohrdáme nejlepšími nástroji v domě Božím a někteří je pronásledujeme zuřivou nenávisť, třeba zastřenou.«

¹⁶ »Ale je třeba to snášeti do času.«

¹⁷ Srov. B. Lukáš, *Spis otázek trojích*. Ml. Boleslav (Štyrsa) 1523. Knihopis 5046. Předmluva. Viz A. Molnár (ed.), *Českokobratrská výchova před Komenským*, 1956, str. 69.

¹⁸ Srov. Neh 4,17; Kral.: *Ti také, kteříž dělali na zdi, i nosiči břemen i nakladači, každý jednou rukou dělal a v druhé držel braň.*

¹⁹ »což může viděti pečlivý čtenář jeho spisů«

²⁰ Viz pozn. 32. ▪ Johann Zeisingk, řečený Čížek (1528 upálen v Brně jako novokřtěnec), německý mnich z Vratislavi, 1517 přišel do Litomyšle a byl přijat do Jednoty bratrské; přiklonil se k názorům Zwingliho a po polemice s B. Lukášem byl r.1526 vyloučen z Jednoty.

²¹ B. Lukáš, *Odpověď Bratřie na spis Martina Lutera*. Litomyšl (Pavel Olivetský) 1523. Knihopis 5026.

²² B. Lukáš, *Spis o moci světa, o původu i o příčinách zřízení jejieho*. Ml. Boleslav, Na Podolci (Jiřík Štyrsa) 1523. Knihopis 5051.

²³ »posud' sloh, posud' rozmanitost důvodů a málem ne mnohé protimluvy!«

²⁴ »nevědným kukačkám«

²⁵ Od dob pozdní antiky byl na universitách pevný kánon „sedmi svobodných umění“ (*artes liberales*), tj. takzvané *trivium* gramaticko-literárních oborů: 1. gramatika, 2. rétorika, 3. dialektika a *quadrivium* matematických disciplín: 4. aritmetika, 5. muzika, 6. geometrie, 7. astronomie. Za středověku to byly propedeutické disciplíny, které se pěstovaly na fakultě svobodných umění, a byly přípravou ke studiu na fakultách vyšší (teologii, právech a medicíně).

²⁶ Bakalářem se stal 2. 10. 1481.

²⁷ Sv. [Aurelius] Augustinus (354-430), církevní otec, křesťanský filosof a teolog, kartaginský biskup.

²⁸ Sv. [Sophronius Eusebius] Hieronymus (* kolem r. 347 – † 419/420) církevní otec, autor a učitel; pořídil překlad celé bible z původních jazyků do latiny (tzv. Vulgáta).

²⁹ Thascius Cæcilius Cyprianus († 258), církevní autor, od r. 248 biskup kartaginský.

³⁰ B. Lukáš, *Spis dosti činící otázce protivníkuov Jednoty bratrské, proč křest po služebnosti od kněze římského svěcení stále v ní se opětuje* (= *O opětování křtu*). Bělá (Voldřich Velenský z Mnichova) 1521. Knihopis 5037. Litomyšl (Pavel Olivetský) 1521. Knihopis 5028.

³¹ B. Lukáš, *Sepsání duvoduov o klanění a klekanie před svátostí těla a krve Boží*. (= *O pokloně*). 1520. Knihopis 5036.

³² B. Lukáš, *Spis proti vnově povstalým odporóm*. Mladá Boleslav - Na Karmeli (Štyrsa) 1526. Knihopis 5043.

³³ »jako v celé naší synodě«

- ³⁴ „u kádi pomýjné“; srov. B. Lukáš, *Spis o obnovení církve svaté*. 1510. Viz A. Molnár (ed.), *Českokobratrská výchova před Komenským*, 1956, str. 64. Rkp. Praha, UK XVII E 31.
- ³⁵ Ve *Spise o obnovení církve svaté* (rukopis v Národní knihovně-Klementinu, sign. XVII E 31) dělí B. Lukáš vývoj Jednoty na dvanáct let, srovnává je s dvanáctiletým Kristem.
- ³⁶ B. Řehoř, řečený Krajčí († 12. 8. 1474), zakladatel, „patron a patriarcha“ Jednoty bratrské.
- ³⁷ B. Matěj z Kunvaldu, řečený Mladý († 1500 v Lipníku), zvolený už ve svých 25 letech za prvního Staršího (biskupa Jednoty).
- ³⁸ B. Prokop z Jindřichova Hradce, řečený Ryšavý-Rufus (* před 1450, † 1507), bakalář od r. 1467, teologický spisovatel, sudí a předseda Úzké rady.
- ³⁹ »skotistických a thomistických nejnepřítelů nebyl milovník, ale oddán Cypriánovi a Jeronýmovi, jak svědčí jeho přelohodné spisy, které jsem četl a mám.« Naráží se zde na scholastická díla a názory následovníků Johanna Dunse Scota a Tomáše Aquinského. ▪ Johannes Duns Scotus (1265/1266-1308), zv. Doctor subtilis, byl skotský františkánský mnich, teolog a jeden z významných scholastických filosofů, který se pokoušel spojit augustinianismus s filosofií Aristotelovou. Působil jako učitel v Cambridgi, Oxfordu, Paříži a Kolíně n. R. - Thomas Aquinas (1225/1226-1274), zv. Doctor communis nebo Doctor angelicus, byl dominikánský mnich, žák a pokračovatel Alberta Magna, učil mj. v Přízi a Římě; byl nejvýznamnějším scholastickým filosofem a theologem, který dosáhl ve svém díle (hlavně *Summa Theologiae*) syntézy víry a vědění, zjevení a rozumu i milosti a smyslu pro přírodní řád. Blahoslav a jiní stoupenci Jednoty bratrské se stavěli nepřítelivě k scholastické filosofii a teologii a k jazyku tohoto směru; srov. také *Gram.* fol. 57b, 73a, 179a, 213a; *Vitia* fol. 34v.
- ⁴⁰ B. Tůma Přeloučský (1435? - 1518), bydlel v Přerově, byl hlavním sudím v Úzké radě.
- ⁴¹ »uspořádání látky«, »struktura textu«
- ⁴² »slovní spojení«
- ⁴³ »O způsobech, jimiž vedl důkaz«
- ⁴⁴ B. Lukáš v závěru *Spisu o poznání zákona milosti*. 1523. Universitní knihovna Olomouc, č. 32462: „Jakž sem uměl, z svého i z jiných to sem slepil...“
- ⁴⁵ »šiti někomu kuklu« = připravovat někomu hanbu, ostudu
- ⁴⁶ Srov. Ř 10,2; BlahNZ: ... *horlivosti k Bohu mají, ale¹ ne podle umění*. Pozn. ¹: *neuměle, bez umění*. Vulg.: ... *aemulationem Dei habent, sed non secundum scientiam*.
- ⁴⁷ B. Jan Táborský, řečený Vilémek († 1495 v Litomyšli), učený člen Jednoty, byl i v Římě.
- ⁴⁸ B. Tůma Přeloučský (1435? - 1518), pobýval hlavně v Přerově, byl sudím v Úzké radě.
- ⁴⁹ Zóilos (*Ζωῖλος*) - řecký rétor a sofista ze 4. stol. př. Kr. pověstný prudkou, ale malichernou polemikou proti Homérovi.
- ⁵⁰ Lat. *mōmus* – posměváček, z ř. slovesa *μωμᾶσθαι*, vysmívat se, hanět, tupit“ (*Μωμός* - bůh posměchu).
- ⁵¹ Lat. *calumniātor* – křivý žalobce, zlomyslný žalobník.
- ⁵² Lat. *sycophanta* – pomlouvač, uduvač, falešný obviňovatel z ř. slovesa *συκοφαντεῖν* „udávat, falešně obviňovat, pomlouvat“.
- ⁵³ Ž 2,6-9; Ekum.: „*Já jsem ustanovil svého krále na Sijónu, na své svaté hoře!*“ *Přednesu Hospodinovo rozhodnutí. On mi řekl: „Ty jsi můj syn, já jsem tě dnes zplodil. Požádej, a národy ti předám do dědictví, v trvalé vlastnictví i dálavy země. Rozdrtíš je železnou holí, rozbiješ je jak nádobu z hlíny.*“ P. Váša se domnívá, že tím „králem na Sijónu“ mohl být míněn i Bernhard Knipperdolling, vůdce novokřtěnců.
- ⁵⁴ »podrobně a názorně«
- ⁵⁵ »zneužití neruší věc samu« (zásada římského práva)
- ⁵⁶ »Odpovídám:«
- ⁵⁷ Srov. pozn. 25.
- ⁵⁸ 1 Tm 5,17; BlahNZ: „*Předložení, kteříž dobře zpravují, dvoji cti hodni jmíni budte: zvláště ti, kteříž pracují v slovu [Božím] a v učení*. Pozn. ^a: *Starší*.
- ⁵⁹ »předkládati ... vystříhati« Srov. 1 Tm 4,11; BlahNZ: *Ty věci předkládej a uč.*
- ⁶⁰ Srov. Iz 56,10; Kral.: *Strážní jeho jsou slepi, všickni napořád nic neznají; všickni jsou psi němí, aniž mohou štěkati; jsou ospalci, leží, milujíce dřimotu.*
- ⁶¹ Iz 50,4; Kral.: *Panovník Hospodin dal mi jazyk umělý, abych uměl příhodně ustalému mluvit slova. Ekum.: Panovník Hospodin dal mi jazyk učedníků, abych uměl zemdleného podírat slovem.*
- ⁶² Srov. 1 Tm 4,13; BlahNZ: *Dokudž [k tobě] nepřijdu, budiž pilen čítání, a napomínání, i^d učení*. Pozn. ^d: *kázání*.
- ⁶³ *Učedlníky (akoluty, podjáhny, „mládenci“)* byli hoši z bratrských rodin, kteří se pod vedením kněze vzdělávali a byli vychováni k duchovenské práci a kteří již vykonávali drobnější bohoslužebné úkony.
- ⁶⁴ »jistý způsob (jistou formu) realizace kázání (řečnického projevu) atd.«
- ⁶⁵ mikulášenci = rota košátská = Bratří a Sestry svobodného ducha; česká spiritualistická sekta, jejímž zakladatelem byl sedlák-vizionář Mikuláš z Vlášenic († 1495); sekta zdůrazňovala krajní prostotu a neučení; patřil k nim v mládí i Jan Augusta.

⁶⁶ Srov. Gn 2,19-20; Ekum.: *Když vytvořil Hospodin Bůh ze země všechnu polní zvěř a všechno nebeské ptactvo, přivedl je k člověku, aby viděl, jak je nazve. Každý živý tvor se měl jmenovat podle toho, jak jej nazve. Člověk tedy pojmenoval všechna zvířata a nebeské ptactvo i všechnu polní zvěř. ...*

⁶⁷ Srov. Gn 1,31; Ekum.: *Bůh viděl, že všechno, co učinil, je velmi dobré.*

⁶⁸ Viz pozn. č. 12.

⁶⁹ Srov. 2 S 24,1-2; Ekum.: *Hospodin znovu vzplanul proti Izraeli hněvem a podnítil Davida proti nim: "Jdi, sečti Izraele a Judu!" Král poručil Jóabovi, veliteli vojska, který byl s ním: "Obejdi všechny izraelské kmeny od Danu až k Beer-šebě. Spočítejte lid, chci znát počet lidu."*

⁷⁰ Srov. 1 Pt 5,5; BlahNZ: *Bůh zajisté pyšným se protiví, ale pokorným dává milost.* Srov. i Př 3,34.

⁷¹ »J<an> B<lahoslav> 18. února 1567 v zahradě« (tj. v Ivančicích).